

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת בהעלותך

א. הכתב והקבלה.
פרק יא' פסוק א'

יא (א) בתחוננים. ערש"י הכי ליחא נספרי, מתחוננים מתרעמים, מנפשים עלילה לפרוש עלמרי המקום, כי חומר כמתחוננים כעדרים את עלמס, שנחמר לא חכמתי בחורי חמנו, כתיב הרמז"ן שהיו מלפוערים בעלתם לחמר מה לעשה ואיך נסיה צמדנר הוא מה נחלל ונה נשה, והמפרש לספרי חמר, לפי שהילדים צמדנר לא מלו והיו חסורים לחסל שלמים, והיו כמו חן שאקור לחסל נקדשים, ואף שהיו מותרים צנצר תורה (כתיב זק"י יצנות ז"ח ז' ר"ה ג' -) מכל מקום היו מתרעמים, דעיקר כוונתם היו לפרוש עלמרי המקום, ושמרו עד צפרי: ר"ח חומר כמתחוננים כמתלהמים וכה"ל דברי נרנן כמתלהמים (משלי כז). נראה דעשרם כמתחוננים יבואת חן, שאינו דוקא לשאלה על הגזול שחלף, כי תורה לפעמים גם על נקדת מקום הצלתי מוצל, כתיב רש"פ, ולא מלא משם חנה ואנה (מ"ח ז') שחן כחן שאלה רק הודעה להרבה צלתי מתבטל, שילדק לשאל עניה להיכן היא טיפה (חיתעגד ויחאק) ויחאם הגרה שם חיה המורה על הפנינה (והוא לחוף חיות) ותקרא חיה ע"ש שהולכת חנה ואנה חיה הולכת ציור כמו צישה כי המים יתפללה הגה והגה ותמלכסה לא ניכר חנה חלך כי עקבותי לא נדעו צמים וילדק לשאל עליה תמיד שאלת ח"י, ומה הענין: תלמדה מי ישיבנה (ירמיה ז') דהיינו הליכתה שהולכת חנה ואנה (הין חורר הער לויפ"ען). ומה ענין לשון חנה לענין המקרה, והאלהי חנה לידו, לא תחונה חלך רעה, והוא לשון חנה ואנה דהיינו חטובה, צלי כונה לצול מיוחד, רק חשוט חנה ואנה חטט צלחה גזול שיהיה, והוא בעלנו ענין המקרה שחן שם ברהם והגזלה, ולכן יחמרו על מי שחזקן לו דצר רע, כללו הוא משולם ונעזז מהשגחה העליונה, שכל כוונתה לפדנה, והאלהי חנה לידו דהיינו שפילק השגחתו ית' ועזזו לעקריים, והרי הוא כללו הוא יחז' פועל רע, חלילה והתרעמות על המקרה הרע, כשישעזז המקבל שהוא מקולק מן ההשגחה והדצר על עליו צעקה יקרא מתחונן. ויהי העם כמתחוננים, שהיו מושצים שהם מקולקים מהשגחה השם ומשולטים לתאורעות רעות, (חלם ויחזען ז"ח דעם ט"פאלל איצערלאספען) והסוף ככתיב חות כ"ף כמתחוננים, דומים למתחוננים, כי לא גילו צפירות דעתם הרעה, רק היו דברים הנכלים מנמוך למוד ונעים, ופנימית מתשנתם הרע מעון צתוכס, דצרו ערעו על פתגמו מאלילת צצר קדשים בשלמים וכדומה, זה לא היתה חמת כוונתם, כי לא צקשת עלילה לפרוש מחמרי המקום, והו שממרו צפרי כמתלהמים, דצלשון ערצי נקרא מתלהם, דצר מר ומיך המעוץ מנמוך דצצר המחוק לסך (פ"ערהיללעטעם גיפ"ע) כך מציעתם היתה נעימה מנמוך חבל תורה ממונה מרעה, ושפיר קיישו ע"ז צפרי, (כפי טקסת כתי) הם פיו כמתלהמים והספין ידה משמים וצקשה את כריסם, י"ח (משלי כז) דברי נרנן כמתלהמים והם ירד סדרי צפן.

200

בהעלותך

אלוה

1. פרשנו 663 את רש"י, אפרנאל ורמב"ן, מה פירושים כאן ומה הם שונים?
2. מדרש הספרי מביא נימוק של מניעת תולעת, מהי?
3. מה היתה "ציקר כוונתם" ומנין לו זאת?
4. מפרשנו מספיר באריכות פירוש של השורש "אנה" מהי בדיוק דעתו וצל מה הוא מסתמק?
5. תנועה, מקרה, מתאונן, איך כל זה נקשר יחד?
6. למה התורה כותבת עם כ"ף כמתאונני' והאם זה לפסח או לפנאי לישראל?
7. למה לא אילו דעתם כלפי חוץ?
8. איך עפ"י זה נראים בני ישראל בהתנהלותם כאן?

* * *

10. (ד) והאספסוף אשר בקרבנו התאונו תאוה וגו', עד ויאסוף * משה, כל זה היה בשלשה ימים: בעשרים באייר, וכ"א בו, וכ"ב בו. והאספסוף כתיב אל"ף ולא קרי * וישונו ויבכו גם בני ישראל, אחר שהתלוננו כבר לבדם חזרו ונתרעמו עם האספסוף ובכו על תאות בשר. מי יאכילנו בשר, כי השלו¹²² פסק משנה ראשונה. פסוק זה מלמדנו שנתאוננו על אכילת בשר.

ב. חזקוני

פרק א' פסוקים ד', ה':

(ה) זכרנו את הדגה, כשנלולס מתפשט כמנהגו ואחר כך חוזר למקומו, הדגים נשארים בגומות בשיחין, ונשותיהן שואבות מאותן השיחין והדגים נכנסין בכדיהם, וכן ארו"ל¹²³. אשר נאכל במצרים חנם, בלא טורח ובלא דמים¹²⁴. את הקשואים ואת האבמהים, לאכול בקנוח סעודה. ואת ההציר ואת הבגלים, לטעום הקדירה עם הבשר. ואת השומים, לטבל הבשר והדגים.

אלוה

1. למה חשוב לו להדגיש כי זה קרה תוך שלושה ימים, מה זה מננה?
2. למה חזרו ונתרצחו וצל מה?
3. מה בדיוק קרה עם הבשר ומה חשיבותו ביצניהם?
4. מה היה המיוחד באפסרות אכילת הדגים?
5. מה לדעתו ההפך בין הקישואים והאבמהים לצומת החציר והבגלים ולבסוף השומים?

* * *

ג. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק יא' פסוק י':

ספרי פסקא צא. היה רש"י אומר: משול למה הדבר דומה, לאחד שיצא ליהרג הוא ובניו, אמר לספקלטור: הרגני עד שלא תהרוג את בני (לא כשם שנאמר בצדקיהו — מלכים ב, כה, ז — ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו) ואח"כ "ואת עיני צדקיהו עיור". כך אמר משה לפני המקום: "אם ככה את עושה לי (הרגני גא הרוג)", הא יפה לי להורגני תחילה ואל אראה בפורענות העתידה לבא עליהם. לטעמיה אזיל לעיל פיסקא עח¹²⁵: מפני מה משה שיתף עצמו עמהן? אמר עכשיו (ישראל אומרים אם מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו נסים וגבורות אינו נכנס, אף אנו אין נכנסים). דברי דסובר דמשה ידע שלא יכנס לארץ ישראל, ודומה ממש לאחד שיוצא ליהרג הוא ובניו. אבל רבנן סליגי תמן וסברי: נתעלם מעיני משה וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל. עיין שם.

יא. בוכה למשפחותיו וכו' ובעיני משה רע. על פי מה שדרשו רז"ל (ספרי לפסוקנו) על עסקי משפחותיהם, שנאסר להם עריות, היה רע בעיני משה על שחשדוהו בדבר זה. הלא היו יודעים שהאיסור לא לכבוד משה, כי הוא היה בן יוכבד שהיתה אחות אביו של עמרם, והוא דבר הנאסר במתן תורה. ולכן לא זכר הכתוב עונש כרת על זה בפרט, כמו שכתב הראב"ע, ואיר פגמו מלהאמינו באיסור עריות? ובגמרא תענית ירושלמי פרק ד הלכה ה. "וישמע העם בוכה" על שש עריות שאסר להם משה. והוא כמו דאיתא במסכת דרך ארץ: המקדש אשה נאסר בשבע נשים, ואלו הן: — אמה, ואחות אביה ואחות אמה ובתה ובת בנה ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת. וזה שש נשים שאין להם היתר. ועל עריות דקורבה גם בני נוח הוזהרו. ועיין יומא דף עה, א בזה.

31...

בהעלותך

אחות אב על כל נעלם, תכסך בושה ונכרת לעולם. ועיין ביאורנו בענין זה בקובץ מאמרים לפשוטו של מקרא עמודים 157 עד 159. 5. שלא כפירוש רבינו מנארי בעל קרבן העדה: ד.ה. שם עריות, והן: אחותו מאביו, אחותו מאמו, אחות האב, אחות האם, נדה, אשת אב, שהן עריות שאין בית דין ממייתם עליהם, ואין בן נוח מזהר עליהם. אבל שאר עריות אף בני נוח היו אסורים בהם דכתיב "על בן עובד איש וגו'". 6. ויקרא יח, יח ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה כחיייה". 7. כלומר, בני נוח אסורים באיסורי עריות של קרבה (כלומר בני משפחה כגון אב, אחות וכדו') בעוד ניתוספו לבני ישראל איסורי עריות הנובעים מחיתון כגון כלתו וכדו' (ועיין סנהדרין עד ובפסק הרמב"ם באיסורי ביאה יד, יא ובהל' מלכים ט, ה - ועיין עוד ביאור שיטת הרמב"ם בתגרא יורה דעה רסט. ג). 8. שם סתמה הגמרא ולא פירשה: על עסקי משפחות שנאסרו להם לשכב אצלם. לעומת הגמרא, הספרי פירש: מלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואחית אביו ואחות אמו, ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות היו מצטערים. 9. על הפסוק "נוסעים אגבנו (אל המקום אשר אמר ה') - במדבר י' כטו. 10. ורק שיתף את עצמו עמהם כדי שלא תיפול רוחם. 11. כלומר, אחרי שידע לכתחילה שהוא לא יכנס לארץ, ונדע לו עתה על הפורענות העתידה לבא עליהם, ביקש שימות הוא ראשונה.

1. כלומר, אם "ויתר אף ה'", מה בא לחדש ש"בעיני משה דע" - ויהודה ועוד לקרא? 2. כאילו ממנו יצאו איסורי עריות חדשים אלה, ולא מאת ה' (קשה קצת מנין לרבינו כי בניי אמנם חשדוהו בכך). 3. כלומר, איסורי עריות חדשים אלה (ויקרא סרק יח) סוגע דוקא במשה עצמו, באשר יוצא כי הוא בעצמו נולד מזיווג שמעתי אסור מדין דאורייתא. (ויקרא יח, יד "ערות אחות אביך לא תגלה" ושמות ו, כ "ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה" - אונקלוס "אחת אכזויה". 4. ויקרא כ, יט "וערות אחות אמן ואחות אביך לא תגלה, כי את שארו הערה עונם ישאו". ומפרש ראב"ע: לא הזכיר כלל (הכתוב) עונש אחות האב (שהוא כרת כמו שאר העריות), גם לא הזכיר כלל עונש שתי אחיות (כנ"ל), והמשכיל יבין, גם דברי הקבלה אמת. על זה העיר אברבנאל: ולחנם רמו הראב"ע... שרצה בזה שצמני כבוד עמרים ויעקב אבינו - שנשא עמרם את דודתו ויעקב שתי אחיות - לא נזכרו בתורה עונשיהם. ואין טעם בזה, כי קודם מתן תורה היה בלתי אסור מה שנאסר אח"כ. אבל לא נזכרו כאן עונשיהם לפי שהם בכלל כל העריות שהם בכרת, כי כל שאר העריות שנזכרו באחרי מות ולא נזכרו פה בקדושים הם בכרת, עכ"ל. ועיין דעת זקנים בבעלי החוספות לשמות שם: מדרש (11) לפי שנולד משה מאחות אב, לכך לא נכתב כרת בערות דודתו משום כבודו. וזה שייסד הפיוט באזהרות: חזקה

אגרות

1. מה הקושי בתחילת דבריו ולמה זה כחלף קשה לו?
2. מהי תשובת חז"ל ואל מה זה מבוטא?
3. מה נאמר עליהם אתה והאם ומה זה שונה מן הציווי לפני נח?
4. איך משה מהווה כאן - לפי זה - "בציה"?
5. מהי דעת האבן-עזרא לצנין ואל סמך מה הוא מוכיח זאת?
6. מה בדיוק הדין עצמו כחלף זה?
7. למה ביקש משה לאות לפני הכניסה לארץ, האם ומנין ניתן להוכיח זאת?
8. מהו המשל של רשב"י וצנין המלך צדקיהו?
9. רבנן חולקים על כך, מהי דעתם?
10. התוכף לעצור למה רבנן נוקטים צמדה זו?

* * *

או ירצה על זה הדרך למה הרעת כמו שפרשתי ואמרו ולמה לא מצאתי פרוש פיון שנתת עלי על הדבר הזה יש לי לטען למה לא מצאתי חן לצד ששמת עלי משא כל העם, ופרוש למ"ד של לשום היא למ"ד הספה, ואמר זה משה, לצד שראה פי בקש שלא יתן להם פשוט ולא יתרגם כדברי המדרש שכתבנו בסמוך ולא מצא חן בעיני ה' לקבל תפלתו, גם ראה המסוכב מהם, שהם גרמו לו מיתה במדבר וכמה ענפי היגון אשר סיכב לו מהם אשר לא כן היה מן הראוי להשתלם על יגיעו וסבלותו:

יא) למה הרעת וגו' ולמה וגו'. קשה למה התחיל בתרעמת הנזק ואחר כך בתרעמת מניעת התועלת שהיה צריך לומר למה לא מצאתי חן וגו'. ולמה הרעת וגו'. אכן הכונה היא על פי דבריהם ז"ל (שם צ"א) בפסוק לך נחה את העם שאמר הקדוש ברוך הוא למשה בני סרְכָנִים הם סרְחָנִים הם וכי מקללים אתכם סוקלים אתכם באבנים וכי עד כאן לשונם, ועל זה בא מאמר משה כאן למה הרעת, פרוש הטלת עלי הרעה הזאת לסבל רעת בניך, ואחר שקבלתי, היה מן הראוי למצא חן בעיניך, לתת לי עוזר לשא עמי בעל הגדול ולא כן עשית, שנתת עלי כל המשא, ואמר לא מציתי חסר א', לומר אפלו מצוי פרוש דבר מועט מהחן לא השגתי:

ד. אור החיים.
פרק יא' פסוק יא':

לפי

1. מהי אגרתו של רש"י בתחילת דבריו והאם זו רק אגרתו הסיון או מצד אכך?
2. מהי תשובת רש"י שרש"י אמר?
3. כמה שונה הפירוש השני, או ירצה, מן הראשון?
4. איך הוא מסביר: "לפי"?
5. לפי זה מה טענתו של משה כלפי הקב"ה?